

Nr 298.

Av herr **Ernfors**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar m. m.

I proposition, nr 77, till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till beredande av större möjlighet för skoldistrikt att vid minskning av antalet barn indraga skolor eller skolavdelningar m. m. Enligt detta förslag skulle lärare vid folk- och småskolor i allmänhet bliva skyldiga att under vissa förutsättningar underkasta sig förflyttning från en skola till en annan inom samma skoldistrikt.

Med anledning av denna proposition får jag anföra följande:

I min hemkommun By inom Kopparbergs län funnos år 1927 660 skolpliktiga barn. År 1931 hade barnantalet minskats till 598. Antalet lärare utgjorde sistnämnda år 32. Innevarande läsår uppgår barnantalet i Horndals skolor, vilka äro av A-form till 195, därav 145 å folkskolestadiet, och dessa senare barn äro uppdelade på åtta läraravdelningar. I dessa avdelningar har alltså varje lärare omkring 18 barn att undervisa.

Antalet födda barn i församlingen under åren 1921—1931 utgör enligt uppgift från pastorsämbetet

1921	128
1922	105
1923	102
1924	81
1925	88
1926	65
1927	87
1928	53
1929	71
1930	63
1931	55

År 1938, då skolornas elever komma att utgöras av de under åren 1926—1931 födda barnen, skulle alltså barnantalet uppgå till allenast 394, och då är hänsyn ändock icke tagen till normal dödlighet bland dessa årskul-

lar. Därest antalet lärare icke till dess kan nedbringas, skulle på varje läraravdelning komma i genomsnitt allenast omkring 12 barn. Någon ökning av barnantalet på grund av inflyttning synes icke vara att påräkna. Snarare torde det kunna befaras, att på grund av industrins tillbakagång och därav föranledd utflyttning barantalet kommer att ytterligare minska.

Liknande förhållanden, som här ovan påvisats, äro, enligt vad jag har mig bekant, rådande i ett stort antal skoldistrikt inom riket.

Det synes under sådana omständigheter ofrånkomligt, att effektivare åtgärder, än i den kungl. propositionen föreslagits, vidtagas i syfte att minska antalet läraravdelningar och att anpassa lärarkrafterna efter det verkliga behovet. Detta krav gör sig med särskild styrka gällande i dessa tider, då statens och särskilt kommunernas finanser, bland annat på grund av de stora utgifterna för folkskoleväsendet, äro synnerligen hårt ansträngda.

De åtgärder, vilka i förevarande hänseende i propositionen föreslås, äro icke till fyllest under de alldeles exceptionella förhållanden, som inträtt genom den starka nativitetsminskningen. För en elastisk anpassning av lärarkrafterna efter barnantalets ökning eller minskning är det uppenbarligen icke tillräckligt att kunna förflytta en lärare inom ett och samma skoldistrikt. Av Kungl. Maj:ts förslag framgår för övrigt icke, huruvida den föreslagna skyldigheten för lärare att underkasta sig förflyttning från en tjänst till en annan skall avse även sådana redan nu anställda lärare, vilka antagits vid viss skola, eller allenast lärare, vilka framdeles vinna ordinarie anställning. I vilket fall som helst är det tydligt, att man på denna väg icke vinner möjlighet att *inom rimlig tid* minska lärarnas antal och anpassa detta efter barnantalet. Detta syfte nås icke heller i erforderlig omfattning genom det motionvis framförda förslaget att lärare, som framdeles erhålla ordinarie anställning, skola vara skyldiga att underkasta sig förflyttning i den omfattning, som i vederbörlig ordning kan bliva bestämd. Enda möjligheten att åstadkomma en i nuvarande ekonomiska nödläge nödvändig besparing av den alltför vida skolorganisationen är, att lärarna underkastas förflyttningsskyldighet icke allenast inom skoldistriktet utan även från ett skoldistrikt till ett annat. Det kan i detta sammanhang erinras, att statens befattningshavare i allmänhet äro skyldiga att underkasta sig förflyttning från en ort till en annan, vadan lärarpersonalen härigenom icke skulle komma i sämre ställning än statens tjänstemän.

Visserligen skulle genom en dylik allmän förflyttningsrätt ett visst ingrepp göras i församlingarnas befogenhet att själva utse sina lärare. Men å andra sidan är det också ett församlingsintresse, att utgifterna för skolväsendet, där så är möjligt, nedbringas, och man torde hava rätt att förvänta att med det överflöd på lärare, som för närvarande mångenstädes är tillfinnandes, vederbörande myndigheter skola taga en viss hänsyn till församlingarnas önskemål, då det gäller att tillsätta en lärartjänst genom förflyttning från annat skoldistrikt.

Om det alltså ur principiell synpunkt måste anses nödvändigt och riktigt, att en vidsträcktare förflyttningsskyldighet ålägges lärarna, torde emellertid av praktiska hänsyn denna skyldighet böra på något sätt begränsas. Lämpligast synes härvid vara, att förflyttningsskyldigheten inskränkes till att omfatta skolor inom ett och samma län.

Till förekommande av att förflyttningsrätten missbrukas torde böra meddelas föreskrifter av enahanda innehåll, som i propositionen föreslås vid förflyttning av lärare inom ett skoldistrikt.

För det allmänna skulle ett nedbringande av lärarantalet genom förflyttning vid uppkommande ledigheter av lärare från ett skoldistrikt till ett annat innebära avsevärda besparingar. Särskilt gäller detta staten, som ju för närvarande betalar 9/10 av lärarnas avlöning. Då det icke torde kunna ifrågasättas att vid förflyttning av lärare mellan olika skoldistrikt ålägga det ena eller andra distriktet att betala kostnaderna för lärarens flyttning, synes det böra ankomma på staten att i dylika fall bestrida dessa kostnader, ävensom att till läraren utgiva ersättning för den minskning i avlöningsförmåner, statliga såväl som kommunala, han kan få vidkännas på grund av förflyttningen. Dylika ersättningar torde böra utbetalas av vederbörande länsstyrelse efter prövning av de framställda anspråken. Med hänsyn till den besparing, som från statens sida härvid skulle göras beträffande statsbidrag till skoldistriktet, torde dessa ersättningar lämpligen kunna utgå från det nuvarande förslagsanslaget till lärarnas avlöning.

Mot införandet av en dylik allmän förflyttningsskyldighet har invänts, att de lärare, vilka redan antagits vid viss skola, över huvud icke kunna tvingas att underkasta sig en vidsträcktare förflyttningsskyldighet. Detta må vara riktigt. Om en sådan lärare vägrar att gå med på en förflyttning, som med hänsyn till det allmännas befogade intressen finnes påkallad, bör därför skapas möjlighet att utöva en viss påtryckning på läraren. I sådant syfte bör enligt min uppfattning föreskrivas, att läraren i sådant fall icke skall äga rätt att bekomma den av riksdagen beviljade provisoriska avlöningsförbättringen. Även om detta ur den enskilde lärarens synpunkt kan förefalla i viss mån obilligt, bör det dock erinras, att det icke är fråga om att genom förflyttningen beröva läraren någon del av hans löneförmåner, och då nu förhållandena äro sådana, att åtgärder i den av mig angivna riktningen måste vidtagas för att hålla statens och kommunernas utgifter för skolväsendet inom skäligen gränser, torde det kunna förväntas att lärarkåren lojalt fogar sig i sådana förändringar, som med hänsyn till det allmännas och folkskolans bästa visa sig erforderliga.

Jag vill till slut erinra, att det icke saknas precedensfall på ingripanden av den art, som här av mig föreslagits. Sälunda gjordes exempelvis genom statsmakternas beslut år 1927 härads- och hövdingarnas rätt att i fortsättningen komma i åtnjutande av den då utgående förhöjningen av expeditionslösen beroende därav, att de underkastade sig bestämmelserna i kungörelsen den

20 maj 1927, nr 179, i fråga om avlöning åt de vid domsagornas kanslier anställda, icke rättsbildade biträdena. Genom kungörelsen den 26 juli 1927 om ändring av § 3 i förordningen den 7 december 1883 angående expeditiöslösen förordnades vidare, att vissa bevis, vilka av myndighet utfärdats mot lösen, skulle vara befriade från dylik avgift.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen i anledning av ifrågavarande proposition måtte besluta,

att ordinarie lärare vid folk- eller småskola må kunna förflyttas från en lärartjänst till en annan inom samma län,

att, om lärare vägrar att underkasta sig dylik förflyttning, han från och med den dag, då förflyttningen skulle hava trätt i kraft, icke skall äga komma i åtnjutande av provisorisk avlöningsförbättring,

att ersättning för flyttningskostnader mellan olika skol-distrikt ävensom för den minskning i läraren tillkommande avlöningsförmåner, som kan föranledas av förflyttningen, skall gäldas av statsmedel, samt

att dylika ersättningsbelopp må enligt länsstyrelsens prövning utgå från det ordinarie förslagsanslaget till avlöning åt lärare vid folkskolor.

Stockholm den 26 februari 1932.

O. A. Ernfors.